

Drenthe & Schoonebeek 1940-1945

www.slodrenthe.nl

www.facebook.com/slodrenthe

INHOUDSOPGAVE

De Meidagen	3
Dagelijks leven	4
Onderduiken	5
NSB en Crisis	6
Het Verzet	7
Oorlog in de lucht	8
De Bevrijding	9

Het Verzet De woning van een inwoner van Klazienaveen, besmeurd met verf door het verzet.

Poolse bevrijders in Drenthe

Onderduikershol Diever

NSB landdag in Drenthe

Verzetsmomument

Nederlandse bunker in de gemeente Emmen

Marechaussee Kippers

De Meidagen Duitse soldaten trekken de grens bij Zwartemeer over, opweg naar Klazienaveen.

Oorlog in de lucht Bommenwerper neergestort te Schoonebeek.

DE MEIDAGEN

Als Duitsland op 1 september 1939 Polen aanvalt, begint de Tweede Wereldoorlog. Nederland is in eerste instantie nog niet in paniek. Het land heeft zich immers neutraal verklaard, wat betekent dat het niet met een oorlog wil meedoen. Hitler trekt zich echter niet zoveel van die afspraak aan en stuurt zijn vliegtuigen op 10 mei 1940 naar Nederland toe. Op de eerste dag van de oorlog viel heel Zuidoost Drenthe in Duitse handen. Het Nederlandse leger trok zich zo snel mogelijk terug achter de Afsluitdijk. Voor Drenthe begon de bezetting al op 10 mei 1940.

1. Vraag

- Wat deden de Nederlandse soldaten met de bruggen toen ze zich terugtrokken?
- Waarom deden ze dat?

Hitler hoopte dat Nederland zich snel zou overgeven. Maar de Nederlandse soldaten boden meer tegenstand dan Hitler had verwacht. Slechts 4 Nederlandse militairen uit Nieuw-Amsterdam, houden vanuit hun mitrailleursoest bij 'de brug van Goseling' (Krimbrug) bij Coevorden urenlang de Duitse opmars tegen.

2. Vraag

- In Drenthe werd niet overal hard gevochten. Er stonden wel wat kazematten langs kanalen.
- Wat is een kazemat?
  - Stonden er in jouw dorp ook ergens kazematten?

Op 14 mei bombardeerde Hitler Rotterdam. Op 15 mei gaf Nederland zich over, uit angst voor nog meer platgegooide steden. Nederland was nu officieel bezet gebied.

Duitse soldaten te paard komen bij Zwartemeer en Schoonebeek de grens over.

Nederlandse soldaten bij hun kazemat met loopgraaf langs het kanaal in Odoornerveen.

DAGELIJKS LEVEN

Voor de mensen veranderde het dagelijks leven al snel. Eten was 'op de bon'. Dat betekende dat je alleen nog maar voedsel mocht kopen tegen inlevering van een distributiebon. Op die manier probeerde de overheid alle spullen eerlijk onder de mensen te verdelen. Ook moesten de ramen 's avonds verduisterd worden, om te voorkomen dat er licht naar buiten scheen. Geallieerde piloten zouden hier gebruik van kunnen maken om de weg te vinden. Het gemeentebestuur en burgemeester Bouma voerden netjes alle opdrachten van de Duitsers uit. Het Duitse leger wou 444 fietsen uit de gemeente Emmen hebben en Bouma zorgde ervoor dat de Duitsers ze allemaal, tot op de laatste fiets nauwkeurig, kregen.

3. Vraag

Van welke partij was burgemeester Bouma lid?

In maart 1942 was het voor de mannen tussen de 18 en 40 jaar oud afgelopen met het gewone leven. In heel Drenthe hingen pamfletten met de oproep dat deze mannen zich moesten melden voor de Arbeitseinsatz.

4. Vraag

- Wat hield de Arbeitseinsatz in?
- Waarom had Hitler Nederlandse jongens en mannen nodig?

Een groot aantal Drentse mannen gaven gehoor aan de oproep. Ze wilden geen problemen krijgen met de Duitse regering en ze waren bang dat hun familie ook gestraft zou worden.

Enkele Drenten weigerden toch om naar Duitsland te gaan. Zij voelden er niets voor om in het land van de bezetter aan de slag te gaan en doken onder.

Gewetensvraag

- Wat zou jij doen? In Duitsland werken of niet?
- Welk risico loop je nu?

De mensen die niet voor de Duitsers wilden werken, doken onder. Ze waren niet de enigen. Ook Joden moesten al snel een veilig onderkomen zoeken. Vanaf 1942 moesten ze verplicht een davidsster dragen, ter herkenning. Ze mochten toen de parken en zwembaden al niet meer in en konden alleen nog op bepaalde tijden boodschappen doen. In 1940 waren alle Joden uit overheidsdienst ontslagen. Niet veel later gaf Hitler opdracht alle Joden naar concentratiekampen te brengen. Om te ontkomen aan de gaskamers zochten veel Joden een onderduikadres.

Een kleine groep moedigen bood Joden een schuilplaats aan. Jacoba Omvlee verborg vier mensen van de familie Ten Brink uit Nieuw Amsterdam in haar woning in Zuidbargo.

De gezusters Zikken verborgen het gezin van Daniel Cohen. Daar in de kleine boerderij zat het gezin veilig aan de Valtherweg.

Wist je dat er tijdens de oorlog ook mensen verstopt zaten in de diertuin van Emmen? 's Nachts sliepen de onderduikers boven de olifanten, tijgers en leeuwen op de hooizolder. Overdag werkten ze in de diertuin. Terwijl een Duitse generaal naast de diertuin woonde! Bertus Zefat had ook Joden verborgen maar is later door de Duitsers vermoord. Hij heeft de verborgen Joden nooit verraden.

5. Vraag

Waarom zou het de Duitse generaal niet zijn opgevallen dat er onderduikers in de diertuin zaten?

6. Vraag

De Duitsers hadden vaak Nederlandse NSB'ers bij zich als ze mensen oppakten. Waarom zouden ze doen?

Gewetensvraag

Zou jij in de oorlog Joden hebben durven helpen?

b) Welke rol zou de armoede hebben gespeeld in Drenthe en de NSB

De NSB had in Drenthe niet veel leden, in 1939 zo'n 800, terwijl er in 1935 bijna 11.000 Drenten op de partij hadden gestemd. Na mei 1940 steeg het ledental aanvankelijk sterk, terwijl hun krant Volk en Vaderland een maximumoplage van 200.000 bereikte. Na 1942 ging het bergafwaarts en eind 1944 viel de partij uit elkaar. In Drenthe bedroeg het ledental op zijn hoogtepunt 2800 in 1943. Ook de militaire afdeling van de NSB, de WA (Weerafdeling), liet zich op straat zien.

9. Vraag

Je kunt op een partij stemmen en je kunt er ook lid van zijn. Of juist niet!

- a) Waarom zouden mensen wel op de NSB willen stemmen, maar geen lid willen zijn?
- b) Waarom viel de partij in 1944 uit elkaar?

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zat een half miljoen Nederlanders zonder werk. Dat was geen pretje. Voor de oorlog kregen werklozen een uitkering van vijftien gulden per week, voor een gezin met twee kinderen. In ruil daarvoor moesten ze aan de slag in werkverschaffingsprojecten. In Emmen werd onder andere de Emmerdennen aangepland. Echt werkeloos waren de werklozen dus niet.

10. Vraag

- a) Waarom werden de mensen met een uitkering aan het werk gezet?
- b) Denk je dat dit een goede maatregel was? Waarom?

Wist je dat?"In Emmen had de NSB een eigen hoofdkwartier voor onze gemeente; een kringhuis. Mussert is hier ook op bezoek geweest."

11. Vraag

- Als er nu een werkverschaffingsproject zou worden gestart en jij zat in de gemeenteraad van Emmen, wat zou jij dan laten aanleggen of verbeteren? Waarom?

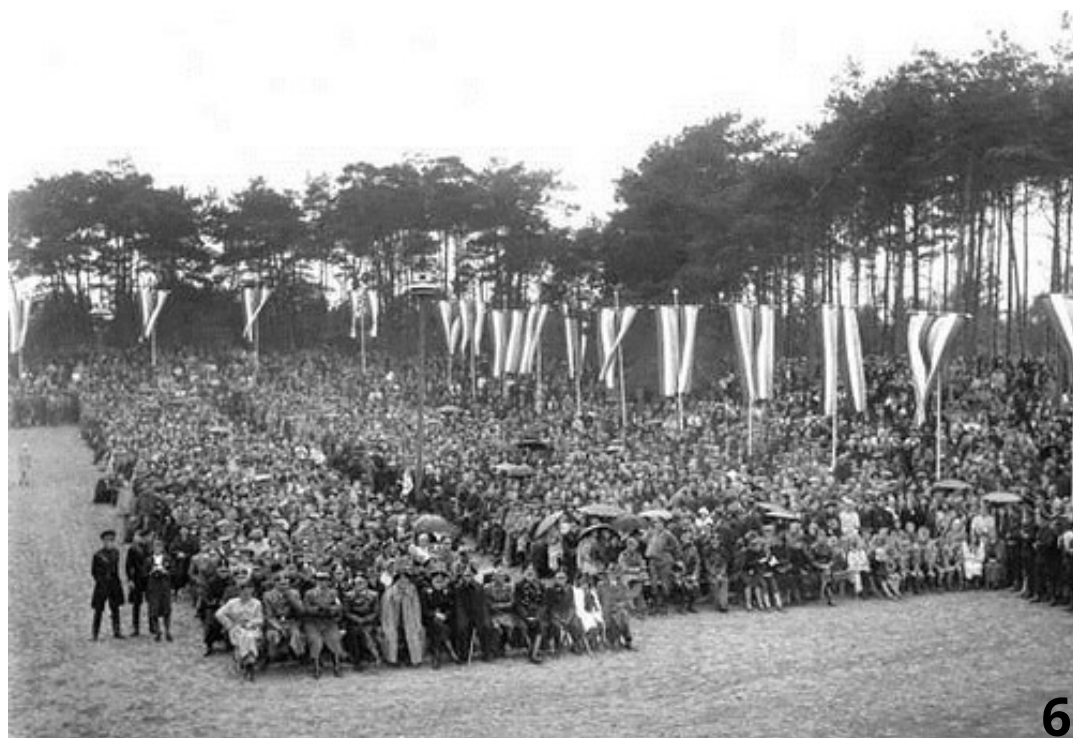
Al voor de oorlog had de NSB aardig wat leden. Ook mensen in Zuidoost Drenthe voelden zich aangetrokken tot de partij. Veel van hen geloofden de ideeën, maar er waren ook mensen lid geworden omdat ze dachten dat de NSB beter voor hun kon zorgen. Er was namelijk sprake van een heftige economische crisis in de jaren dertig en veel mensen waren werkloos en veel boeren waren erg arm.

7. Vraag

- a) Waar stonden de letters NSB voor?
- b) Zoek op het internet wat voor partij de NSB was. Je kunt hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van de website www.verzetsmuseum.org.

8. Vraag

- Een derde deel van de NSB'ers woonde in Zuidoost Drenthe. 27 Drentse gemeenten hadden zelfs een NSB-burgemeester.
- a) Waarom stemden sommige Drenten op de NSB?

VERZET

Marechaussee Kippers werd gearresteerd en gedood op verdenking van Verzetshulp.

Burgemeester Bisschop en agent Oostindiën gingen vaak samen op zoek naar onderduikers. Vonden ze die, dan vertelden ze het meteen aan de Nederlandse Landwacht of de Duitse "Grüne Polizei". Burgemeester Bisschop deed zelf ook mee met razzia's om zeker te weten dat de mensen die hij ontdekt had, wel werden opgepakt. De 'foute' agent en NSB-burgemeester werden hoe langer hoe meer een gevaar voor het verzet.

Op 29 juli 1943 zag burgemeester Bisschop vanuit zijn werkkamer dat twee mannen van een motorfiets stapten en een restaurant binnengingen. Maar je kon bijna geen benzine meer krijgen, dus dat vond de burgemeester vreemd. Hij zei tegen een agent om de mannen meteen bij hem te brengen om de persoonsbewijzen controleren. Een van de mannen ging nog vlug even naar het toilet om zijn pistool schietklaar te maken. Toen de burgemeester vroeg wat ze hier deden, antwoordden ze: 'Wij zijn hier in opdracht van de CCD (Crisis Controle Dienst)'. Toen de burgemeester opstond om de papieren te controleren, werd hij meteen in de borst geschoten. Agent Oostindiën, ook een NSB'er, rende de gang op maar werd ook neergeschoten. Helaas werd ook de goede, betrouwbare agent De Boer dodelijk getroffen. De beide verzetsmensen gingen er snel vandoor richting Coevorden.

In de loop van die middag verscheen de 'Sichterheids Dienst' (SD) op het Schoonebeker gemeentehuis. Die stelde een onderzoek in naar de aanslag, geholpen door NSB'ers. De Duitsers wilden wraak. Ze arresteerden marchaussee Kippers. Hij had volgens de Duitsers niet genoeg gedaan om de burgemeester te beschermen. Hij werd opgesloten in een kamp en in het voorjaar van 1944 op de Waalsdorpervlakte in Den Haag doodgeschoten. In de hal van het Schoonebeker gemeentehuis hangt een gedenkplaat ter herinnering aan de veldwachter.

- 11. Vraag**
- a) Wist jij dat er in Schoonebeek een aanslag is gepleegd op de foute burgemeester?
  - b) Hadden ze dit nu wel of toch niet moeten doen?

OORLOG IN DE LUCHT

Op zondag 21 december 1941 vloog een Hampden over Nederland heen op weg naar Noord-Duitsland. Maar een uur nadat de Hampden opgestegen was, werd de missie afgeblazen vanwege het slechte weer in Duitsland. Maar de bommenwerper heeft dat bericht nooit ontvangen! Boven Bremervörde werd de neus van het toestel geraakt door een Flakgranaat en navigator / bommenrichter Anthony Carter komt daarbij om het leven. Sterk beschadigd vliegt het vliegtuig terug naar huis. Maar vlak bij Schoonebeek stopt één van de motoren ermee. De bemanning besluit om dan een noodlanding te maken. Daarna worden ze snel gevangen genomen en wordt Anthony Carter op het kerkhof begraven.

12. vraag

Heb jij het graf van Anthony Carter wel eens gezien?

Soms kan zelfs een parachute je leven niet meer redden.

Op 22 april begon de Mosquito RS532 aan een bijzondere missie. Vlieg naar het zuiden van Hamburg en verwoest al het treinverkeer, gewone verkeer en alle Duitse legervoertuigen die je daar tegenkomt.

Maar boven Hamburg raakte beschadigd door Flakgranaten of een Duits jachtvliegtuig. Op de terugweg vloog het vliegtuig in brand! De beide bemanningsleden probeerden uit hun toestel te springen met hun parachute.

Maar het toestel had al flink wat hoogte verloren. Toen de beide mannen uit hun vliegtuigsprongen, ging hun parachute niet goed meer open doordat ze al te laag zaten.

George Nowell en John Haugh liggen nu op het kerkhof van Schoonebeek begraven.

13. vraag

Weet jij hoeveel geallieerden er nu nog in Schoonebeek begraven zijn?

14. vraag

Kun jij ontdekken uit welk land George Nowell en John Haugh vandaan komen?

Wrak van de Lancaster Mk.III W4984 AR-J van RAAF 460 Squadron met een overleden bemanningslid.

De brandende resten van Mosquito RS532 YH-E op 23 april 1945

DE BEVRIJDING

Na Dolle Dinsdag vluchtten duizenden NSB'ers naar het noorden en oosten. Op 2 januari 1945 vestigde generaal Christiansen, opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht zich in Emmen. Het Duitse leger begon zich steeds meer terug te trekken. Op Goede Vrijdag probeerde een Duitse officier, met een kar vol koffers, stilletjes de grens over te steken.

Soms rijd er nog een Duitse auto langs. Maar dit doen ze alleen 's nachts. Ze zijn erg bang voor de geallieerde vliegtuigen die steeds rondvliegen.

Af en toe steekt een Duitse patrouille de kanalen over om in Schoonebeek te gaan kijken. Maandag 9 April komt er een waarschuwing, want vanuit de richting Nieuw Amsterdam nadert weer een Duitse patrouille. Even later beginnen de mitrailleurs te knetteren maar na een klein kwartier is alles weer rustig.

De Duitsers willen weten hoeveel geallieerden er in Schoonebeek zitten. Maar op precies datzelfde moment naderde vanuit Coevorden zes geallieerde tanks.

De Duitsers sloegen op de vlucht met de fiets. Maar de tanks hadden ze al snel ingehaald. Bij de schietpartij sneuvelde één Duitsers, de rest gaf zich over.

De volgende dag trokken de geallieerden verder naar het noorden en was de gemeente Schoonebeek bevrijd. Toen de eerste geallieerden door de straten reden, werden ze door de Drenten in het Engels begroet. Daar hadden de mensen goed op geoefend! "Hello, thank you!"

Maar wat schrokken de Drenten toen de soldaten in het Duits antwoorden! Deze Polen spraken beter Duits dan Engels. Dat was schrikken!

15. vraag

Wat zou jij als eerste doen na de bevrijding?